

Tisztelt Elnök Úr!

Kedves jelenlévők!

Hölgyeim és Uraim!

Három kulcsfontosságú jubileum és esemény határozza meg a 2024-es évet Magyarország és az Európai Unió kapcsolata szempontjából. Húsz éve vagyunk az EU tagjai, 2024-ben európai parlamenti választásokat tartottunk, amihez uniós intézményi ciklusváltás kapcsolódik, és 2024. július 1-je és december 31-e között Magyarország tölti be az Európai Unió Tanácsa soros elnöki tisztségét. Ez a három nézőpont jól strukturálja mai mondandómat: hogyan látom az Európai Unió helyzetét, jövőjét, benne Magyarország helyét és szerepét, illetve a magyar uniós elnökség feladatait és terveit.

Kezdjük talán uniós tagságunkkal és egy nem létező vitával, amiről valójában nem is kellene beszélnem. Mert olyan ez, mint a házastársi hűtlenség – minél többet beszélünk a hiányáról, annál gyanúsabbak leszünk. De a jegyzőkönyv kedvéért talán érdemes rögzíteni néhány alappillért.

Magyarország európai uniós tagsága belépésünkkel általános támogatottságot élvezett és ma is általános támogatottságot élvez. Magyarország európai uniós tagságának húsz évvel ezelőtt nem volt és ma sincsen alternatívája. Magyarország kulturálisan és történelmileg Európához kötődik. A mi helyünk Európában van, és az Európai Unióban a helyünkön vagyunk. A magyar identitás is erre predesztinál bennünket: függetlenül attól, hogy a magyar eredetet hova vezetjük vissza, a modern magyar identitás európai identitás. Az európaiság a modern magyar identitás szerves része.

Ha a biztonságpolitikai szempontokat tekintjük és Magyarország helyét a térképen, akkor világos, hogy Magyarország biztonsága csak erős védelmi közösség részeként garantálható, aminek egyik pillére a NATO, a másik pillére pedig az Európai Unió.

Végezetül, ha a magyar gazdaságot és a magyar emberek jólétét nézzük, egy ennyire nyitott, ennyire exportvezérelt és ennyire külföldi beruházásoktól függő gazdaság esetében elképzelhetetlen a növekedési céljainkat és fejlesztési célkitűzéseinket megvalósítani úgy, hogy Magyarországnak nincs korlátlan hozzáférése az egységes belső piachoz. A Brexit és az Európai Unióval nem tagsági, hanem szerződéses kapcsolatban álló országok példája minden kétséget eloszlat azzal kapcsolatban, hogy a belső piachoz való korlátlan hozzáférés jelen körülmények között csak az Európai Unió tagjaként lehetséges.

Ezek a pillérek határozzák meg a magyar kormány álláspontját. Az uniós tagságunkkal kapcsolatban tehát a kormányon belül nincsen vita vagy gondolkodás. Ezt a vitát nem mi folytatjuk, hanem az ellenzék és az ellenzék értelmiségi holdudvara, és ezt én meg is hagynám nekik – úgy tűnik, hogy nagyon jól el tudnak erről vitatkozni nélkülünk.

Európai Uniós tagságunk ugyanakkor nem jelenti a történelem végét. Magyarországnak viszonyulnia kell a létező EU-hoz, az EU-nak viszonyulnia kell a létező világhoz – ráadásul, mind Magyarország, mind az EU, mind a világ változik, ezekben az években bizonyos szempontból alapjaiban változik – tehát ennek a viszornak is folyamatosan változnia kell, ami tudatosságot és kritikus, de konstruktív szemléletet igényel.

Ebben nekünk van bizonyos restanciánk – nemcsak nekünk, hanem az összes 2004-ben és azóta csatlakozott tagállamnak: nem tisztáztuk magunkban, mi is számunkra az Európai Unió, pontosan mit várunk tagságunktól és ennek megfelelően mikor tekinthető sikeresnek Európa-politikánk. Erre a belépés előtt értelemszerűen nem nyílt lehetőség, mert ez talán kétségeket ébreszthetett volna elkötelezettségünk mellett a csatlakozási folyamat során. De úgy tűnik, hogy ez a beszélgetés a tagállamok között is nagyon nehéz, mert az európai nyilvánosság szerkezete a rendszer természetével kapcsolatos vitát nem tudja befogadni. Azonnal kirekeszt a politikai közösségből, ha bizonyos európai mítoszokat vitatunk.

Az Európai Unió valójában eszme, vagyis különleges intellektuális konstrukció, ami bizonyos axiómákra épül, ezeket nevezem én az Európai Unió mítoszainak. Az Európai Unió mítoszai különösen erősek, és mind a valósággal, mind az ellentétes politikai akarattal szemben kizárólagosságra tartanak igényt. Jelenleg az Európai Unióról folytatott viták kereteit ezek a mítoszok jelölik ki: szigorúan lehatárolják, hogy célkitűzéseiről és működéséről milyen diskurzus alakulhat ki.

Az Európai Unió eredetmítosza szerint az integráció a kontinens válasza a II. világháború borzalmaira. Az alapjául szolgáló francia–német történelmi megbékélésnek köszönhető, hogy az Európai Unió tagállamai között azóta nem került sor fegyveres konfliktusra. Európa békéjének projektje valójában tehát francia–német megbékélési projekt. A Schuman-nyilatkozat ezt nagyon egyértelműen fogalmazta meg: „Az európai nemzetek összefogásához szükség van arra, hogy Franciaország és Németország között megszűnjön az évszázados ellentét. Bármilyen is fogunk, annak elsősorban e két országra kell vonatkoznia.”

Az állításból az következik, hogy az európai integrációs projekt „igazodási” folyamat. Rendeltetésszerű működése feltételezi annak elfogadását, hogy az integráció stratégiai irányait a francia–német együttműködés jelöli ki. Az igazodás nemcsak a konkrétan meghatározott uniós jogi kötelezettségekre, hanem általában véve az európai gazdasági és társadalmi modellre is vonatkozik. Az európai gazdasági és társadalmi modell kontúrjai folyamatosan változnak, de két tényező állandó: 1. az igazodási követelmény miatt csak egyetlen modell ismerhető el európaiként; 2. ennek meghatározó elemeit pedig a francia és német gazdasági és társadalmi fejlődés jelöli ki. Látni kell, hogy ez az integrációs struktúra a gazdasági fejlettségtől függetlenül a centrum–periféria ellentétet, mert a centrum-periféria ellentétet mintát adó és mintát átvevő államok közötti különbségtételnek tekinti. A centrum és periféria tehát állandó. Ez szükségszerűen kulturális és morális hierarchiához vezet a tagállamok között: a mintaadók az európai gazdasági és társadalmi modell megvalósításában előrébb járnak tekintik magukat, és fenntartják a jogot a felzárkózók minősítésére, illetve a felzárkózási folyamat ösztönzésére.

A kelet-közép-európai nemzetek meghatározó élménye, talán vágya viszont ettől alapvetően eltért. Ők az európai integráció történelmi küldetésének a hidegháború alatt mesterségesen kettészakított kontinens újraegyesítését tekintették, és úgy vélték, csatlakozásuk ebbe a folyamatba illeszkedett. Ne felejtjük, hogy a francia–német békeprojekt hosszú évtizedekig nem Európa egységének projektje volt. Nagyon is jól képezte le a megosztott kontinens sajátosságait, valójában maga is a megosztottság megnyilvánulása volt. A hidegháború vége tehát nem egyszerűen ennek a struktúrának a kiterjesztését, hanem a struktúra újradefiniálását tette volna szükségessé. Ezt az igényt írja le az integráció „igazodási” narratívája mellett fokozatosan testet öltő „egyesítő” narratíva.

Az integráció „igazodási” és „egyesítő” narratívája közötti különbségek az Unió intézményeinek és politikáinak alapvetően eltérő megközelítését eredményezik. Az „egyesítő” narratíva számára fontos olyan mechanizmusok kialakítása, amelyek a nemzeti identitást és az alkotmányos hagyományokat képesek valóban érvényesíteni. Ebben a narratívában a nemzeti identitás és az alkotmányos hagyományok nem olyan szempontok, amelyeket az uniós intézmények saját belátásuk szerint „számítanak be” a döntéseikbe, hanem a tagállami alkotmányos intézmények által védett alapvető értékek, amelyekről intézményesített alkotmányos párbeszédet kell folytatni. Az „egyesítő” narratíva hasonlóan nagy jelentőséget tulajdonít annak, hogy megerősítsük a konszenzuskeresés kultúráját. Az „egyesítő” narratíva számára fontos annak kizárása, hogy akár egész régiók vagy jelentős tagállami csoportok gazdasági és szociális érdekeit figyelmen kívül lehessen hagyni.

A narratívák vitája a mai napig tart. Ezt az éles konfliktust láthattuk tavaly decemberben és idén februárban, amikor a legteljesebb természetességgel láttak napvilágot tervek arról, hogyan lehetne egy eltérő álláspontot képviselő tagállamot politikai, intézményi és pénzügyi szankciókkal álláspontja megváltoztatására, azaz igazodásra kényszeríteni – amivel szemben mi azt hangsúlyoztuk, hogy az európai egységet a konszenzus teremti meg nem az igazodás és különösen nem a kényszerítés.

Az Európai Unió másik alapvető mítosza az együttműködés céljához kapcsolódik. Az európai integráció jól lehatárolt együttműködések, a szén- és acélközösség, a közös piac, illetve az atomenergia-közösség formájában indult. Az alapító atyák azonban sohasem titkolták, hogy az európai projekt célkitűzései messze

túlmutatnak ezen a szinten. A leginkább elterjedt integrációs modell alaptézise, hogy a sikeres együttműködések kitermelik az integráció szélesítésére és mélyítésére irányuló nyomást, a politikai lojalitást pedig áthelyezik a szupranacionális szinten elhelyezkedő intézményekhez. Az európai integráció mítosza szerint az egységfolyamat szélesítése és mélyítése nemcsak kívánatos, hanem szükségszerű és az intézményrendszer működésébe kódolt folyamat, amihez a tagállamok csatlakozásukkor előre általános politikai jóváhagyásukat adták. A mítosz az Európa népei közötti egyre szorosabb egység (ever closer Union) célkitűzését úgy értelmezi, hogy ez a folyamat kikerült a tagállamok politikai ellenőrzése alól, és annak dinamikáját már nem ők határozzák meg. Vagyis az általános politikai jóváhagyás szükségtelenné teszi az egyes ügyekben a politikai jóváhagyást. Az integrációs dinamika feletti irányítás hiányát kifogásoló tagállamok tehát valójában a lojális együttműködés elvét felrúgva az integráció lényegét kérdőjelezzik meg.

A szuverenista álláspont szerint ezzel szemben a tagállamok az európai integráció jövőjének urai. A tagállamok az EU-t azzal a céllal hozták létre és működtetik, hogy bizonyos hatásköröket közösen vagy uniós intézményeken keresztül gyakoroljanak ott, ahol az önálló tagállami fellépés nem elég hatékony. A tagállamok a szuverenitás kizárólagos hordozói, így egyedül a tagállamok dönthetnek arról, mely hatásköreiket kívánják közösen gyakorolni.

A közép-kelet-európai régió történelmi élménye itt is sajátos. Számunkra az egymással szorosan összefüggő nemzeti és állami lét megőrzése érték. Az európai integrációval nem a frissen kivívott nemzeti önrendelkezésünket és függetlenségünket kívántuk feladni – éppen ellenkezőleg. Úgy láttuk, hogy nemzeti és állami létünk megőrzése a 21. században csak szoros európai együttműködés keretei között lehetséges. A régió nemzetei készen álltak a nagy

alkura, miszerint egyes hatáskörök átruházása révén együtt erősebbek lehetünk, mint külön-külön, és együtt lehetséges lesz mindannyiunk megmaradása. Nem a nemzetállamok meghaladása, hanem azok megerősítése volt a célkitűzésünk. A helyzet azonban az, hogy jogi értelemben valamennyi tagállam, politikai értelemben pedig a közepes és kis tagállamok az Európai Unió jelenlegi intézményi struktúrájában és eljárásrendjében eszköztelenek az egyre szorosabb egység folyamataival szemben.

Az egyre szorosabb integráció mítosza meghatározza azt is, miben mérhető az EU sikere. Ha az Európai Uniót integrációs projektnek tekintjük, akkor a siker az integrációban mérhető. Ha az Európai Szemeszter országspecifikus ajánlásai hozzájárulnak a fenntartható és kiegyensúlyozott növekedéshez, a költségvetés egyensúlyához stb., ez nagyon jó. A valódi cél azonban nem ez: a valódi cél, hogy megkerülhetetlen és legalább közvetett módon kikényszeríthető európai gazdasági és költségvetési politikai koordináció alakuljon ki. Amikor a magyar kormány azt mondja, hogy saját gazdaságpolitikai elképzeléseink tapasztalati tények szerint legalább olyan sikeresek, egyes területeken még sikeresebbek is, mint az országspecifikus ajánlások, akkor ennek a mítosznak az alapjait kérdőjelezzük meg. Ezért nincs is valódi nyitottság a másik oldalról ezeket a szakmai vitákat lefolytatni velünk.

2004. május 1-jén a magyar állampolgárok uniós polgárokká is váltak, és bő egy hónap múlva már szavazhattak az európai parlamenti választásokon. Az európai politikai részvétel valósággá vált. De valósággá vált-e az európai demokrácia? Erre kérdésre válaszolva ismét csak egy mítoszba, az Európai Unió legitimációs mítoszába ütközünk.

Az európai demokrácia legitimációs mítosza úgy foglalható össze, hogy létezik (vagy legalábbis a formálódás előrehaladott stádiumában van) egy európai démosz, amelyik képes az integrációs projekttel szembeni politikai elvárások megfogalmazására. Az európai intézmények tevékenységét pedig az legitimálja, hogy ezeket az elvárásokat megvalósítják. Az integrációs projektnek az európai démosz formálódását és akaratképzését támogatnia kell, az európai démosz akaratával szembeni politikai ellenállást pedig le kell törnie. Ez a törekvés többek között az Európai Parlament és az európai pártok, illetve az európai érdekképviseleti és civil szervezetek pozíciójának, valamint szupranacionális jellegének erősítésében ölt testet. A folyamat kárvallottjai a tagállami kormányok, amelyek nemzeti demokratikus legitimációját az európai demokrácia erodálja, illetve a tagállami parlamentek, amelyek a tagállami intézményektől uniós szintre került hatáskörök esetében már nem gyakorolnak érdemi kontrollt.

Én személy szerint meg vagyok győződve arról, hogy nem létezik európai démosz, de mivel az EU mítoszai nem a valóság leírását, hanem átformálását célozzák, ennek a kérdésnek a mítosz szempontjából nincsen jelentősége. Ezt az állásponantomat én megerősíteni látom azzal, hogy az EP a képviselők mintegy egyharmadát az egészségügyi kordonnal gyakorlatilag kirekesztette az európai politikai közösségből – vagyis, ha az EP megteheti, hogy önkényesen meghúzza az európai démosz határait úgy, hogy bizonyos állásponttal egyetértők beletartoznak, mások nem, akkor az európai démosz nyilvánvalóan nem társadalmi realitás, hanem mesterséges politikai konstrukció – és szabatosabban leírható lenne az európai oligarchia kifejezéssel.

Az Európai Parlament az egyetlen közvetlenül választott uniós intézményként az európai demokrácia letéteményesének és az európai démosz képviselőjének tekinti magát. Ebből a szerepfelfogásból természetesen következik, hogy

hatásköreinek folyamatos bővítésére és szupranacionális jellegének erősítésére törekszik. Az európai demokrácia mítoszának keretei között ezzel a törekvéssel szemben nem hozhatók fel érdemi ellenérvek, az Európai Parlament térnyerése megállíthatatlan lesz.

Sajátosan illeszkedik ebbe a folyamatba a Bizottság és az Európai Parlament szoros partnersége, amitől a Bizottság a tagállamoktól független legitimitációt és így politikai mozgásterének szélesítését várja. A Bizottság most már egyértelműen politikai Bizottság. Ez azt jelenti, hogy önálló politikai agendával rendelkezik, amivel szemben nem követelmény, hogy illeszkedjen a tagállamok politikai agendájához. Politikai szereplők esetében pedig teljesen természetes, hogy a rendelkezésükre álló erőforrásokat politikai agendájuk érvényesítésére használják fel politikai ellenfeleikkel szemben. Politikai ellenfél pedig lehet akár egy tagállam is. Ez végső soron az európai démosz és a tagállami démosz szembeállítását jelenti, amit én az uniós intézményi és politikai fejlődés legsúlyosabb diszfunkciójának tekintek az elmúlt húsz évben.

Az európai uniós költségvetés egyenlege szempontjából a kelet-közép-európai tagállamok kivétel nélkül nettó kedvezményezettek lettek és egyelőre azok ma is. Ez a mérőszám a régióban éves szinten a bruttó nemzeti jövedelem mintegy 4%-ától mintegy 2%-áig terjedt. A kedvezményezettek meghatározó bevételi forrásai a kohéziós és az agrártámogatások. Ehhez képest GNI-arányosan a legnagyobb nettó befizetők Németország, Svédország, Hollandia és Ausztria.

Az EU egy másik mítosza szerint ez a mutató alátámasztja, hogy a „Nyugat” az integráció minden területén gesztusokat gyakorol a „Kelet” felé: ahogyan gesztus volt felvételünk az Európai Unióba, úgy gesztus a felénk irányuló uniós

költségvetési transzfer is. A mítosz szerint ennek ellentételezéseként joggal elvárható, hogy a nettó kedvezményezett tagállamok az uniós politikák kialakítása során akceptálják a nettó befizető tagállamok preferenciáit: a nettó befizetők *policy maker* pozíciójával szemben a *policy taker* pozícióját vegyék fel. A gondolatmenet radikális, de természetesen adódó végkövetkeztetése, hogy az uniós költségvetési források csak azoknak a tagállamoknak járnak, amelyek a *policy taker* pozíciót felveszik: a források megvonásával adott esetben ez ki is kényszeríthető. Ez a korábbi politikai aszimmetriát jogi aszimmetriává alakítja át. Történhet ez például egy kellően általános költségvetési kondicionalitás bevezetésével, amely politikai elvárások kikényszerítésére is alkalmas lehet. Ez a megoldás az integráció összetett kapcsolódásokon és transzfereken alapuló rendszerének egyensúlyát megbontja, kiemelve annak egy olyan elemét, amely csak a nettó kedvezményezettek számára jelent valódi szankciós fenyegetést.

Ennek a konfliktusnak természetesen van egy belső piaci olvasata is, ami szerint a kohéziós politika nem önálló fiskális transzfer, hanem a belső piaci egyensúly alappillére. De erről részletesebben az uniós elnökségi prioritások között fogok szólni.

Az Európai Unió jövőjéről szóló érdemi vita szerintem nem lehetséges az Európai Unió varázstalanítása, azaz mítoszaihoz való tudatos és kritikus viszonyulás nélkül. A magyar kormány mögött álló politikai közösség és európai politikai szövetségeseink ezt a vitát igénylik, készek abban kezdeményező szerepet játszani és markáns álláspontot képviselni.

A magyar uniós elnökség is valójában ennek a diskurzusnak a része. Azt modellezzük, milyen problémákat azonosítana az EU, és milyen módszerekkel,

milyen természetű válaszokat keresne, ha olyan elvek szerint működne, ahogyan szerintünk kellene. Ehhez elvégeztük az elmúlt intézményi ciklus értékelését és az európai parlamenti választások elemzését. Mind a két munka ugyanazt az eredményt hozta.

A magyar elnökség prioritásai között ezért foglal el központi helyet az Európai Unió versenyképessége. Az elmúlt évtizedekben a kontinens gazdasági súlya fokozatosan csökkent a globális piacon: míg 1992-ben az Unió a világ gazdasági teljesítményének több mint ötödét, 21,4%-t képviselte, addig ez az arány 2022-re 14,8%-ra zsugorodott. Ez az aggasztó trend számos tényezőre vezethető vissza, amelyek kezelését az elnökségünk programjába emeltük.

Az egyik legsürgetőbb kihívás a demográfiai változásokhoz kapcsolódik. Az Európai Unió lakossága egyre inkább elöregszik: előrejelzések szerint 2030-ra a 65 év felettek száma meghaladja a 100 millió főt, ami az összlakosság ötödét jelenti majd. Az öregedés következménye a gazdaságilag aktív munkaerő folyamatos csökkenése, ami komoly kihívások elé állítja a munkaerőpiacot, az idősebb generációk növekvő egészségügyi és szociális költségei pedig egyre nagyobb terheket rónak a tagállamok költségvetésére, és ezeket a költségeket egyre kevesebb ember hozzájárulásával kell majd fedezni. Ez a trend lényegében az európai jóléti állam modelljét kérdőjelezi meg. Az Európai Unió versenyképességének helyreállításához elengedhetetlen a demográfiai kihívások kezelése, ide értve a szakképzett munkaerő biztosítását is a legfontosabb iparágakban.

Még sürgetőbb kérdés az európai gazdaság nyersanyagokhoz és megfizethető energiához való hozzáférése. Nyersanyagszegény régióként korábban a globális

piacokhoz való hozzáférés biztosította a szükséges energiahordozókat, az orosz-ukrán háború óta azonban Európa egyre több forráshoz való hozzáférésről mondott le önként. A globális gazdasági egyensúly megváltozása miatt az EU-nak más nagyhatalmakkal, például Kínával vagy Indiával kell versenyeznie az értékes erőforrásokért, valamint ezeket a nyersanyagokat jóval messzebből kell Európába hoznunk. Ráadásul az Európai Unió szigorú fenntarthatósági irányelvei tovább szűkítik a gazdasági lehetőségeket, különösen az energetikai szektorban. A következő évtizedben az Unió gazdaságának kulcskérdése az lesz, hogyan tudja kezelni a megnövekedett inputköltségeket.

Bár az Európai Unió rendkívül magas tőkekoncentrációval rendelkezik, az európai tőkepiac még mindig töredezett, és jelentősen elmarad az Egyesült Államok vagy az Egyesült Királyság tőkepiacának fejlettségétől. A Bankunió elmélyítése és egy valódi Tőkepiaci Unió létrehozása szükséges, bár nem elégséges feltétele annak, hogy az EU fenntartható gazdasági növekedését finanszírozni tudjuk. Az egységes tőkepiac hiánya különösen hátráltatja a startup-ökoszisztéma kialakulását, mivel ezek a vállalatok sokkal nehezebben jutnak forrásokhoz az európai piacról hiányzó kockázati tőke-befektetések miatt. Ez megnehezíti az innovatív vállalkozások létrejöttét és fejlődését, emellett tovább növeli a lemaradást amerikai és kínai versenytársaikkal szemben.

Ugyanígy létezik egy szakadék az innováció terén is: az Európai Unió kutatás-fejlesztési beruházásai GDP arányosan, és abszolút értékben is jelentősen elmaradnak az Egyesült Államok és Kína hasonló ráfordításaitól, és ez hosszú távon rontja a régió versenyképességét. Már csak azért is, mert a csúcstechnológiai iparágakat az Unió csupán szabályozza, de nem fejleszti vagy alkalmazza megfelelő mértékben, így ennek előnyei is máshol realizálódnak. Például az európai adatvagyon zömében harmadik országok hasznosítják, így az

ezáltal generált haszon is ott realizálódik. Az európai kutatás-fejlesztési támogatások széttöredezettsége további akadályokat gördít az innováció elé.

Ugyanez a probléma a szabályozási keretrendszer bonyolultságával és kiszámíthatatlanságával is: az egyes tagállamok eltérő jogi keretrendszere nehezíti a gazdaság hatékony működését, az Unió intézményeinek lassú, és gyakran ideológiailag motivált döntéshozatala pedig csak tovább fokozza a problémát. Az európai versenyképességhez való visszatérés érdekében szükség van egy egységesebb és rugalmasabb szabályozási környezet kialakítására.

Állatorvosi lóként szemlélteti a problémákat az elmúlt évek egyik legnagyobb kudarca: a Helyreállítási és Ellenállóképességi Eszköz végrehajtása. Az eszköz célja a Covid válság során a válságkezelés, majd a válság utáni helyreállítás támogatása volt, de megvalósítása annyira elhúzódott, hogy több tagállam csak 2022 végén tudta elfogadtatni az ehhez szükséges terveket. A program végrehajtása időarányosan is lassú, adminisztratív terhei jelentősek és a végrehajtást az Európai Bizottság nem teljesítmény-, hanem mérföldkő alapon értékeli, amely nagyobb bizonytalanságot eredményez tagállami szempontból, mindezt bővülő Bizottsági hatáskörök mellett. A programhoz szükséges közös hitelfelvétel kezdetben alacsony kamatai ma lényegesen magasabbak, így a törlesztés is jelentősen megrágult. Többek között ezért is szükség volt a hétéves költségvetés félidei felülvizsgálatára.

Kudarcnak tekinthető a zöld átmenet megvalósítása is, hiszen az ambiciózus klímasemlegességi célkitűzések ideológiai indíttatásúak, reális pénzügyi, gazdasági vagy társadalmi megalapozottsággal nem rendelkeznek, érdemi hatástanulmányok nem készültek sem a célok meghatározása, sem az ezek

elérésének érdekében elfogadott nagyszabású jogszabály módosító csomagok elfogadása előtt. Máig nem tudjuk megmondani, hogy ez a kijelölt út milyen pénzügyi erőforrásokat követel és milyen gazdasági hatásokkal jár. Az eddigi fejlemények azonban nem adnak optimizmusra okot: az érintett iparágak (különösen az energia-intenzív és karbon-intenzív iparágak) látványosan elhagyják a régiót vagy elhalasztják európai beruházásaikat, ami tovább rontja az Unió versenyképességét.

Az EU versenyképessége szempontjából kulcsfontosságú, hogy képes-e zöld ipari megállapodást kötni az európai gazdasági szereplőkkel, hogy a karbonmentesség ne jelentsen egyúttal ipartalanítást is.

A demográfiai kihívások, az energiabiztonság, a tőkepiac és az innováció előmozdítása érdekében a magyar elnökség egy Új Európai Versenyképességi Megállapodás elfogadását tartja szükségesnek. Az új megállapodás egy három pilléres programot javasol, amely az ipari átállás, a munkaerő- és demográfiai problémák kezelése, az innovációba és készségek fejlesztésébe való befektetés, valamint a finanszírozás megújítása révén kívánja megerősíteni az EU gazdasági pozícióját. Ezek olyan konszenzusos pontok, amelyekben az elmúlt 13 évben nem történt érdemi előrelépés, tovább azonban már nem halogathatóak.

Az új Európai Versenyképességi Megállapodással kapcsolatos előkészületek természetesen sok vitatott pontot is felszínre hoznak. Ilyen például a versenypolitika, a fúziókontroll és az állami támogatások kérdése, ahol főleg gazdaságpolitikai ellentétek feszülnek tagállamok és politikai irányzatok között. De ilyen az európai védelmi ipari bázis erősítése is, amit elviekben természetesen mindenki támogat – nemcsak versenyképességi, hanem geostratégiai

megfontolások miatt is. Az ördög azonban a részletekben lakozik: hatásköri és intézményi kérdések, a prioritások sorrendje, az európai vagy transzatlanti védelmi ipari bázis dilemmája, és még sorolhatnám.

Mindenesetre a 24. órában vagyunk. A mostani az utolsó intézményi ciklus, amiben egy ambiciózus menetrend alapján még megindulhatnak olyan strukturális beavatkozások, amelyek képesek az Unió lassú gazdasági hanyatlását visszafordítani. Erre tekintettel kezdtük meg az EU állam- és kormányfői informális tanácskozásának megszervezését Budapestre, idén november 8-ára, aminek központi témája lesz az európai versenyképesség.

Számunkra különösen fontos, hogy az Unió legsikeresebb programját, a kohéziós politikát is úgy fejlessze tovább, hogy az a jövőben is képes legyen teljesíteni eredeti (Szerződésben lefektetett!) célját: az elmaradottabb régiók felzárkózását.

A politika sikerét mutatja többek között az egy főre jutó magyar GDP-nek a 27 EU-s tagállam átlagos egy főre jutó GDP-jéhez uniós vásárlóerő-paritáson viszonyított aránya, amely 2004-ben 63 százalék, 2010-ben 66 százalék, míg 2023-ban 76 százalék volt; 20 év alatt tehát 13 százalékpontos felzárkózás valósult meg. Nem állítom, hogy a kohéziós politika ne küzdene belső ellentmondásokkal vagy kihívásokkal, ezekről Navracsics miniszter úr gyakorlatilag teljes áttekintést adott ezen a fórumon.

A kohéziós politika megújítására irányuló javaslatok azonban túlmennek a belső ellentmondások kezelésén és a hatékonyságnövelésen. Olyan új szempontok is megjelentek, amelyeknek nincs szerződéses alapja, így például a fejlettségi

csapdában lévő régiók támogatása, amelyek növekedésben ugyan megrekedtek, de eleve magasabb fejlettségi szinttel rendelkeznek. Így az Unió történelmében példátlan módon előállhatna az a helyzet, hogy a kevésbé fejlett tagállamok finanszírozzák a gazdagabb tagállamok növekedési potenciáljának helyreállítását.

Legalább ilyen fontos azonban, hogy átfogóan szemléljük a nettó transzferek és az egységes belső piac gazdasági hatásait. Az egységes piac léte és hatékony működése ugyanis a nettó befizető országoknak éppúgy kedvez, mint a nettó kedvezményezetteknek: az uniós integráció által keletkezett jóléti többlet 60-90 százaléka az Unió egységes piacához kapcsolódik. Magyarország esetében például a nettó transzferek magas értéke ellenére az egységes piachoz való hozzáférés körülbelül kétszer-háromszor akkora hatást gyakorolt a magyar gazdaság növekedésére, mint a beérkező uniós támogatások. Tehát a kulcs Magyarország esetében is a belső piac hatékony működése. A magyar gazdaság kivitelének 80%-a az EU-ba irányul. A Magyarországra beáramló külföldi közvetlentőke-befektetések aránya a GDP-hez képest 2022-ben 61%-t mutatott, amelynek hasonlóan magas, 70-78%-a EU-tagállamokból érkezett.

A magyar elnökség alatt kezdődik meg az új uniós többéves pénzügyi kerettel kapcsolatos közös gondolkodás is, a költségvetés főösszegétől kezdve annak struktúrájáig. Az Európai Bizottság korábbi tervei szerint az egész uniós költségvetést a Helyreállítási és Ellenállóképességi Eszköz modelljére fűznék fel, főösszegét pedig szinten tartanák. A költségvetés belső szerkezete az új elképzeléseknek megfelelően a hagyományos politikák irányából az új, „versenyképességet növelő” politikák irányába tolná el, ugyanakkor ez azt is jelentené, hogy a már magasabb fejlettségi szinten lévő tagállamok számára kedvező politikákat finanszírozná összehasonlíthatatlanul nagyobb mértékben. Ennek következtében reálértéken lényegesen kevesebb forrás állna rendelkezésre

számunkra, ráadásul a hozzáférés várhatóan még szorosabban összefüggne a végső soron a Bizottság által meghatározott politikai kritériumok teljesítésével.

A költségvetési keret előkészítése nem függetleníthető az Európai Unió bővítésétől sem, ez pedig – meghatározó tagállamok álláspontja szerint – nem függetleníthető az Európai Unió belső reformjától. A dilemma itt természetesen Ukrajna: az egyik forgatókönyv azzal járna, hogy a ma ismert kohéziós és mezőgazdasági politika megszűnne létezni, a másik forgatókönyv pedig azzal, hogy a teljes jogú tagságot legalábbis több évtizedig tartó átmeneti időszak előzné meg, ami pedig a tagállami egyenlőség koncepciójának teljes átalakulásához vezet. Persze nem tudom magamban tartani azt a félelmemet, hogy a valódi szándék talán éppen ez: a ma ismert kohéziós mezőgazdasági és kohéziós politika felszámolása és a tagállami egyenlőség tabujának megdöntése – a bővítés pedig csak eszköz, aminek nem is kell feltétlenül eredményeket hoznia. Legalábbis a Nyugat-Balkán húsz éves előszobáztatása ezt a narratívát elég meggyőzővé teszi. Ezért különösen fontos a magyar elnökség számára, hogy a bővítési folyamatokban is kézzel fogható eredményeket tudjunk felmutatni.

Az Európai Unió tehát változik és változnia is kell. Az Európai Unió tagjaként Magyarország az Európai Unió sikerében érdekelt. A magyar elnökség a változás a képviselője és elősegítője az Európai Unióban, és ezzel egyúttal Magyarország sikerén is dolgozunk.

Bóka János